



ÖRTÉNETI U APOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda: Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

Tartalom: Egy felségsértésipör történetéhez. (II. közlemény.) Közli K. Papp Miklós. — Okmányok és levelek az 1613-ik év történetéhez. (V. közlemény.) Közli Szilágyi Sándor. — A bécsi titkoslevéltár okleveleiből. (XIV. közlemény.) — Levéltári adatok a XVI. és XVII. század történetéhez. (IV. közlemény.) — Murat pasa levele Rákóczi Zsigmodhoz s ennek válasza és Ahmet szultán levele. — Tárca: Egy uti napló. (I. közlemény.) Közli K. Papp Miklós.

EGY FELSÉGSÉRTÉSI PÖR TÖRTÉNETÉHEZ.

Közli: K. Papp Miklós.

(Folytatás.)



idem exhibitis id unice mittendi, ut memet ejusdem favori insinuarem et omnem, si quam, vel in Communi in Nos, vel in me haberet, diffidentiam tollerem, ac consequenter aquirendo medio meae accomodationis ejusdem patrocinio incaptivatorum negotium quantum fieri posset facillioris redderem cursus.

Nec diffiteor omnem mihi exhibuisse humanitatem, atque prout erga omnes comis est, eadem quoque me persecutum fuisse comitate, imo et Deputationem et Zelum erga incaptivatos Nostrum probare, et ut apud aulae Ministros additis etiam nonnullorum nominibus memet insinuarem commendare, ibidemque incaptivatorum libertati restitutio-

nem non erga cautionem, sed comperta eorum innocentia, cum plenaria legali satisfactione, delatorisque denominationem urgerem svadere dignatus est, id quod sequentibus statim diebus facere constitui.

Primum igitur Excellentissimum Supremum Aulae Cancellarium Dominum Comitum a Zinzendorf adii, exhibitis eidem litteris, quae hae fuere

Excellentissime S. R. T. Comes, Domine
Domine Gratosissime!

Victi lamentis conjugum, liberorum, fratrumque et sororum ineunte vere arrestatorum sanguinis Nobis ac etiam Sacrorum necessitudine junctorum, assentiri debuimus, ut e suis nostrisque perinde fratribus Illustrissimus Comes Dominus Emericus de Bethlen eorum nostrique, quantum par est, nominibus, preces ad haereditarium Principem Dominum videlicet Nostrum naturaliter Clementissimum depositum mitteretur. Conternati sunt omnes finitimae hujus Provinciae haereditariae cives, et simili casu percussi, quorum animos ne cogitatio quidem detestando se crimine polluendi subiit, et a metu, dolore, ac admiratione varias in partes distracti, quid agunt? Nec de sui securitate persvasi ignorant, et quovis malo plus timent. Ut igitur Excellentia Vestra, veluti cui pax et tranquillitas Suae Majestatis Domini et Principis Nostri Haereditarii Subditorum curae cordique est, praefatum expressum nostrum, negotia miserorum arrestatorum acturum, quoties res postulaverit, gratiose admittere, ei benignas aures praebere, precibusque ejus apud Augustam Majestatem pro

constanti suo, quo erga justitiam flagrat amore, opitulari dignetur, Excellentiam Vestram submissee oramus.

Habitura est Excellentia Vestra pro isthac justitia distributiva omnino in coelis remuneratorem Deum, a quo longaeвам Excellentiae Vestrae Excelsaeque ejus domus felicitatem ex corde precantes, manemus

Excellentiae Vestrae

Cibinii, 14 Junij 1738.

humillimi servi

Comes ADAMUS BETHLEN. Baro SIGISMUNDUS BÁNFFI. B. JOSEPHUS NALÁCZI.

Eundem submississime rogavi, dignaretur libertatem toties mentionatorum incaptivatorum maturare, legaleque eorum satisfactionem, ut et consolationem gratiose procurare, hic brevibus ut solet et jam videbimus, respondere dignatus est, inde me ad Excellentissimum Dominum Comitem a Kévenhiller Excelsi Consilii bellici Vice Praesidem, et consequenter ad Excellentissimum Gundacherum de Staarenberg, Excellentissimum Supremum Commissariatibus bellici Praesidem Comitem a Neszszelroth, Excellentissimum Camerae Praesidem Comitem a Dietrichstein, Illustrissimum Dominum Referendarium Intimum de Managetta, atque Illustrissimum Referendarium bellicum a Webern contuli, exhibitis singulis, quibus expeditae erant ad conformitatem prioris litteris, in spem me omnes exererunt, brevi in causam inquisituros adeoque finem eidem imposituros. Hac spe totus plenus medio Domini Sigismundi Fancsali et Samuelis Szilágyi agentium nimirum Status Reformatorum Transylvaniae supplicem continuavi libellum, qui ita est:

Augustissime Imperator Princeps Haereditarie Domine Domine naturaliter Clementissime!

Gemebundi benignissimis Sacratissimae Vestrae Majestatis pedibus supplices provehimur coram Illustrissimo Sacratissimae Vestrae Majestatis Throno innocentiam incaptivatorum maritorum, patrum, fratrum, consanguineorumque declaraturi, ne dum eos ob crimen conspirationis, prout ubique fama

fert, incaptivatos, silentium criminis ejusdem arguat.

Non imploramus tamen Augustissime Imperator misericordiam neglecta justitia, sed ita utramque conjunctam esse cupimus, ut major tamen hujus quam illius habeatur ratio, si enim conspirationis, si prodicionis, perduellionis, criminis laesae Majestatis, publicaeque patriae tranquillitatis turbatores, violatores atque rei sunt, propria nostra sententia istos condemnamus, eandemque ad vigorem legum patriarum exequi desideramus; quod si vero innocentissimi deprehensi sint, si nullam legalis suspicionis ansam pro tanto horrendo crimine praebuerint, per misericordiam Dei, per ipsa Christi Domini vulnera, preciosissimaque sanguinis ejus effluvia Vestram oramus Sacratissimam Majestatem, ne eos diutius cum tanta honoris, vitae bonorumque jactura detineri patiatur, imo quantocyus libertati restitui benignissime jubeat.

Equidem penetrare non possumus, quid delatorem induxerit, ut pientissimi haereditarii Principis Nostri animum ab ipsis fidelissimis aliisque in subditis aut alienare, aut eorum in Augustissimum Principem fidelitatem suspectam reddere intenderet, nam seu vitam mores, conversationes, studia atque aetatem, seu majorum merita propriaque erga domum Augustam fidelitatis documenta, Statum, conditionem, fidem ac religionem trutinare libuisset, nil certe nil, Deum in testem vocamus, ad eruendam criminis laesae Majestatis, perduellionis infidelitatisque notam firmi producere potuisset.

Samuel quippe Comes de Bethlen atque Joannes Liber Baro de Lázár duobus abhinc annis, ut in numerum Regiae Tabulae Judicariae Assessorum promoverentur, Vestrae Sacratissimae Majestatis effecti benignitas; ille nunquam infidelis, ad demerendam tanti Principis clementiam filium primogenitum militaribus Vestrae Majestatis Sacratissimae servitiis obstrinxit, qui actu in Incl. legione Vetesiana qua vexillifer servitium praestat, cujus et pater tam in conflictu contra Turcas et Tökölianos Anno 1690, ubi Generalis Heisler incaptivatus ad Törösvár, quam contra nefandam ultimae revolutionis colluviem ad

Szent Benedek inito cum ipsa vitae sanguinis-que jactura fidelitatem et quidem ad tumulum usque constantem testatus est. Hujus quoque pater erga Augustam Aulam ad ultimos usque dies semper fidelis et ipse praeterito saltem anno matrimonium iniens, nulla unquam infidelitatis vel suspitione notatus Vestrae Majestatis Sacratissimae munificentiam studiis, diligentia ac fidelitate demereri totus intendit.

Michael Toldalagi, homo fere septuagenarius, prorsus coecus et surdus, quem ita visus atque auditus destituerunt, ut nec camelum prae oculis existentem videre, nec sonum nisi fragoris intensissimi audire amplius possit.

Sigismundus Toroczkai sexaginta et quod excurrit superavit annos, quem apoplectica aliqua ita debilitavit species, ut corporis partem vix amplius sustinere possit, eaque oneri potius quam obeundis corporis muniis inservit. Hinc a longo jam tempore neque oeconomicarum, tanto minus publicarum rerum cura tangitur.

Franciscus Rédei fere sexagenarius, hunc et podagra et singulis noctibus ephialtes ita infestant, ut jam tumorem etiam pedibus induxerint, unda lecti potius custodem, quam reipublicae turbatorem merito dixerimus.

Ladislaus Rédei 26 praeter propter annorum, natura mitis, humanus, modestus, cujus indolem plegma et sanguis ita tamen, ut illa potiore occupasse videatur partem, temperarunt, hinc auditu criminis, ob quam in captivitatem ducendus erat, atrocitate in deliquium incidit animi, contractoque exinde maerore saepius in captivitate diem obiisse fama spargebat.

Stephanus Szigethi Reformatorem non pridem factus Superintendens, homo totus canus, semper fidelis, quem aetas, studium, prudentia ipsaque professio, imo per cum ordinatae in ecclesiis pro felicibus Augustissimae Vestrae Majestatis armis preces, devotionesque publicae ab ejusmodi crimine facile absolvunt.

Sigismundus Borosnyai adhuc juvenis, vix finitis scholasticis suis studiis ac peregrinationibus redux, ad tradenda humaniora uno ante incaptivationem mense accomodatus, nul-

lis plane indiciis tanti criminis vel suspectus, nedum reus conseri posset.

Nihilotamen minus hi conspiracy rei, hi publicae tranquillitatis turbatores, hi contra Augustissimum et Clementissimum nostrum haereditarium Principem, contraque Augustam ejusdem Aulam, clandestinas fovere machinationes cum profugo ac perfido inire Rákoczio amicitias, ad promovendasque ejusdem intentiones, mille jam et ultra conscripssissimi milites, publicis etiam traducuntur literis, et quidem tunc quando Sacratissima Vestra Majestas eum copiosissimam in Transylvania militiam, quando in hibernis ad confinia Transylvaniae omne plane exercitus robor collocatum haberet. Cur igitur, nunc potius quam tunc, cum tota Transylvania imo ipsa etiam Hungaria militibus nudaretur, cum Gallicis etiam omnia implicarentur armis, cum ipsa occasio nefanda talis intentionis successum perversis subministrare videbatur?

Sed quis eorum sive rerum patriarum tam ignarus, ut intollerabile nec e memoria oblitteratum adhuc Turcicae Tirannidis jugum Clementissimae Majestatis Vestrae Sacratissimae Regimini praeferat, seu tam protervus Christianitatis contemptor, ut Paganismo potius, quam isti sese submittere velit, seu tam juratus patriae hostis, ut ora intestinis involvere bellis ultimisque ejusdem maturare excidium studeret? Certe nefanda haec crimina vel cogitationi horrorem incutiunt, iis praesertim, quibus semper obsequium ac avitica fidelitas pro gloria fuit.

Patiatur igitur Sacratissima Majestas Vestra hisce motivis in pura veritate fundatis se in eorum commiserationem commovere, atque cum jam a 29-a Martij excussis omnibus literis, literalisque instrumentis, trutinisque iis quae ad suspicionem quoquomodo detegendam faciebant indiciis, et tamen nihil praeter magis aegrefactum animum, quod nostra literalia instrumenta et jam de bonis haereditariis existentia ad multorum et nescimus quorum perlustrationem contra expressivas patriae leges devenerint, elicitedum sit ad minus nihil in publicum, quo causa eorum aggravari tanto magis cadere possit, prodierit, ut sic, a tanto silentio facile ad eorum absolutionem concludere nobis liceat.

Suplices proinde coram justituario Sacratissimae Vestrae Majestatis Throno prostrati humillime instamus, dignetur Vestra Majestas Sacratissima eos partim morbis, partim senio gravatos, omnes omnino innocentes fidelesque Sacratissimae Vestrae Majestatis subditos, competenti cum honore legalique consolatione pristinae reddere libertati, et simul ablata nobis literalia instrumenta salva ac illaesa restitui facere, ob quam Caesareo Regiam instantiam ac clementiam Deum suplices pro glorioso Vestrae Majestatis Sacratissimae Regimine, pro felicibus contra immanem Christiani nominis hostem armis, venerabundi emorimur

Sacratissimae Vestrae Majestatis

humillimi perpetuoque fideles etc. etc.

(Folytatása következik.)

OKMÁNYOK ÉS LEVELEK

az 1613-ik év történetéhez.

Közlő: Szilágyi Sándor.

1613. nov. 18.

XXIV.

Spectabilis et magnifice domine, frater observandissime. Salutem et servitiorum *stb.* commendationem.

Homonnay uram az terebesi contractus szerént köteles kétszáz lovas és kétszáz gyalogot tartani, kiket, mivelhogy ide elegendő had vagyon, rendeltem kegyelmed mellé, kegyelmed annakokáért szállítsa melléje és szolgáltsaon úgy velek, az mint az ő fölsége szolgálhatja kívánja. Annakfölötte Nyáry István és Ibráni uraméknak is meghagytam, hogy az 300 lóval az Sárközben szálljanak és szorgalmatosan vigyázzanak, kegyelmedtől hallgatván; kegyelmed ez hadaknak viselje szorgalmatos gondját, az mint legjobban tudja és szolgáltsaon velek.

Homonnay uram ide Rozgomban érkezett, Daróczy uram tractált vele; de az mint kegyelmed írja, nehéz ő vele végezni. Én kegyelmedet arra kérem, levele által requirálja, ha akar-e velem atyafiuságosan compónálni, avagy nem és arra, az mire én (is)

accedáltam, úgymint az leányasszonynak, mint-hogy az jus regium is nálam vagyon, ötven ház jobbágyát örökben adván, kivel még az atyja is in praejudicium juris regii ilyen jól nem cselekedhetett, accedálni; hol nem, kegyelmedet kérem, rescribat ő fölségének, hogy én minden amicabilis compositióra kész voltam és én rajtam semmi el nem mult; hogy tudjam én is ő fölségének sollicitálnom és valaha végét érnem. Éltesse isten kegyelmedet jó egészségben. Datum Cassoviae 18. Novembris Anno 1613.

Spectabilis et magnificae D. Vestrae

frater et servitor paratissimus

Comes SIGISMUNDUS FORGÁCS m. p.

Külczim: Spectabili ac Magnifico domino Andreae Dóczy de Nagy-Lucse *stb.*

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

1613. nov. 25.

XXV.

Prudentes ac Circumspecti viri. etc.

Jó emlékezetiben vagyon, tudjuk, kegyelmeteknek, minemő conditíók alatt engedte volt szegén megholt Illésházi István uram, az mi praedecessorunk Nagy-Bányát, az kegyelmetek várasát az boldog emlékezető Báthori Gábor fejedelemnek ő fölségének Erdélyhez birnya; mely ő kegyelme felöletek való végezését és dispositióját császár urunk ő fölsége is bizonyos okokból ideig helyén hagyta volt és engedte birnya szegény Báthory fejedelemnek; de minthogy mostanában szegén fejedelemnek ilyen véletlenül halála történt, az kegyelmetek várasa ismét az ő fölsége császár urunk birodalma alá visszaszállott. Annakokáért intünk szeretettel beneteket, ha magatok jóvát és megmaradását szeretitek, egyebet ne cselekedjete, hanem az mi kegyelmes urunknak, az római császárnak hűsége alá adjátok mindjára magatokat és mindenekben ő fölségétől függjete. Ne kételkedjete benne, hogy ő fölsége mint annakelőtte, ezután is minden jó akarattal és kegyelmességgel leszen hozzátok és igazságokban minden bántás nélkül szépen, csendesen megtart. Ha pedig ezt nem cselekednéte és az ő fölsége hozzátok való jó aka-

ratját, kegyelmességét megvetvén, másova folyamodnátok és az ő hűségét másnak tartanátok, bizonyosak lehetek benne, hogy hamar való nap nem kicsin veszedelem, kárvallás következik reátok; mert soha ennekutánna császár urunk ő fölsége Nagy-Bányát Erdélyhez nem engedi birnya; holott ezelőtt is az megholt Báthori fejedelemnek csak jó akaratjából engedett volt benneteket császár urunk ő fölsége birni. Errül azért mindjárást gondolkodjatok és minket hamar való válaszzsal értessetek. Tartson meg isten benneteket. Datum in Arce nostra Bicsé, 25. die Novembris Anno 1613.

Dominationum Vestrarum Prudentium
ac Circumspectorum

Amicus benevolus

Comes GEORGIVS THURZÓ m. p.

Kivül: Paria literarum Illustrissimi
Domini Comitis Palatini ad Civitatem Nagy-
Bánya datarum.

(Egykoru másolat a m. k. kam. levéltárban.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1613. nov. 28.

XXVI.

Generose ac Egregie. etc.

Palocsay Horváth György uram leányi házasodásokban az istenben elnyúgodt boldog emlékezetű Bocskay István minemő dispositiót tett volt, nyilván lehet kegyelmednél is; tudniillik, hogy Kővár az szegény Báthory fejedelemnek feleségéé és Huszt az megholt Homonnay Bálintnéé legyen, mely ily dispositiót az szegény fejedelem is, úgymint Báthory kedvesen vett, holott mind haláláig meg is tartotta bántás nélkül az asszonyt benne. Szegény Báthorynak már halála törtévé, nem illendő s nem is méltó, az özvegyétől hogy az vár és az hozzá való jószág elidegenitessék, sőt, hogy szegény Bocskaynak dispositiója szerint ezután is abban megtartassék, az közönséges igazság azt kívánja; mely dolgról hogy kegyelmeddel tractáljon, biztuk Forgács Sigmond uramra, úgymint az felföldön császár urunk ő fölsége generalisára; miérthogy pedig Kővárnak most kegyelmed főkapitánya, kegyelmedet szeretettel kérjük, meggondolván kegyelmed, sőt meg is

böcsülvén az istenben elnyúgodt Bocskay Istvánnak rendelését, azt az helyet és az hozzá tartozó jószágot senkinek ne másnak, de az mi kegyelmes urunk és koronás királyunkhoz, az szent korona hűségére és az szegény megholt erdélyi fejedelem özvegyének számára tartsa kegyelmed; az tractatusban Forgács Sigmond uram ő kegyelme valamire assecurálja magát, mi is fogadjuk, hogy abban kegyelmed meg nem fogyatkozik; sőt az meglévén, egyébből is, mind ő fölségénél, az mi kegyelmes urunknál, királyunknál és ez országnál is mind kegyelmedet, mind pedig az kegyelmeddel valókat igyekezzük promoveálni. El is hittük, hogy magának előmenetire és örökké való jó hírére azt az erősséget és az hozzá való jószágot ez országtól kegyelmed el nem idegeníti. Isten éltesse kegyelmedet. Bicsé 28. Novembris Anno 1613.

Comes GEORGIVS THURZÓ m. p.

(Egykoru másolat a m. kir. kamarai
levéltárban.)

A BÉCSI TITKOS LEVÉLTÁR OKLEVELEIBŐL.

XXVII.

I. Ferdinánd császár és király határozata a János Zsigmond követé Báthori István által elébe terjesztett egyezkedési feltételekre. Kelt Bécsben 1563. július 18-dikán.

Relati fuerunt ad sacratissimam caesarem maiestatem dominum nostrum clementissimum articuli, quos magnificus Stephanus Bathori de Somlijo Capitaneus arcis Vardiensis, consiliarius et orator illustrissimi principis domini Joanni Sigismundi ducis, filij olim serenissimi Regis Joannis, super proxima maiestatis sue caesareae resolutione sacre Romanorum ac Bohemie etc. Regie maiestati domino nostro aeque clementissimo secundo loco proposuit.

Et quod in primis ad titulum electi Regis Hungarie attinet, quem idem illustrissimus dux Joannes Sigismundus saltem ad uitam huius serenissimi Imperatoris Turcha-

rum ita duntaxat retinere cupit, ut eo in literis, que ipsi ad portam magnitudinis sue indies scribende occurrunt, uti queat, petitque alias sese per maiestatem suam caesaream alio honesto titulo ornari et condecorari, nempe eo, qui in scripto per dictum oratorem oblato continetur, maiestas sua caesarea ob easdem arduas causas, propter quas hactenus eidem jllustrissimo principi duci Joanni Sigismundo memoratum electi Regis titulum permittere uoluit, neque hoc quidem concedere potest, ut ipse jllustrissimus dux eo in literis ad portam Imperatoris Turcharum scribendis utatur, ideoque maiestas sua caesarea etiamnum paterne ac benigne postulat, ut si idem Illustrissimus dux candide et ex animo sese in beneuolentiam, gratiam, protectionem et patrocinium caesareae maiestatis committere decreuit, Regium titulum etiam apud Imperatorem Turcharum deponat, et cogitet ipsemet, quonam alio titulo uelit aut possit apud Magnitudinem eius uti, si namque hoc regio titulo nihilominus in dicta porta uti perget, maiestas sua caesarea iam nunc testatur id sine consensu et praeter uoluntatem maiestatis suae caesareae futurum, neque maiestati suae caesareae aut haeredibus legitimis Hungariae Regibus quicquam preiudicij inferre posse vel debere.

Similiter is quoque titulus, quo saepe factus dux Joannes Sigismundus sese quondam serenissimi Joannis Regis Hungariae Dalmatie Croatiae etc. filium principem Hungariae et Transsijluaniae appellandum intendit, sacratissimae caesareae maiestati probari non potest, hac enim appellatione et titulo principis Hungariae uideretur jllustrissimus dux Joannes Sigismundus tacite saltem id ipsum inferre, quod nomen electi Regis importat, exemplo fortassis filiorum Regum Hispaniarum et aliorum, qui antequam suscipiant gubernacula Regni, principes Hispaniarum et aliorum Regnarum uocantur. Et alioqui nemo potest uel debet esse aut uocari princeps Hungariae, nisi idem sit eiusdem Regni Rex. Quamobrem existimat caesarea maiestas dictum jllustrissimum dominum Joannem Sigismundum merito posse ac debere contentari eo titulo, quo uocetur dux aut princeps Transsijluaniae, prorsus omissa et silentio preterita

omni Hungariae mentione, quandoquidem nequaquam paruus aut obscurus est ducis Transsijluaniae titulus, cum illius prouinciae nomen in uniuerso pene terrarum orbe, praesertim in Christianitate, sit celeberrimum.

Intellexit porro sacratissima caesarea maiestas, quam ditionem et quam auctoritatem jllustrissimus dux Joannes Sigismundus sibi retinere ac propriam esse uelit, nimirum totam terram ultra Tibiscum sitam una cum arcibus nunc etiam in potestate sua ac fidelium suorum existentibus, ut puta Mwnkaz Hwzth Thokaj et Zerenchij et integris Comitatibus Bereg Wgochia et Maromaros. Arbitratur autem maiestas caesarea jllustrissimum ducem Joannem Sigismundum recordari illorum tractatum, qui anno 1551 in Transsijluania inter ipsum et quondam serenissimam eius matrem initi fuerunt, quorum uigore ipse acceptata duorum ducatum et aliorum honorum in Silesia compensatione cesserat tum ipsa Transsijluania tum reliqua ditione uniuersa, quam tunc in Hungaria extra Transsijluaniae tenebat, tradita maiestati suae caesareae pro maiore facte cessionis firmitate corona et sceptro, prout olim etiam cum serenissimo illius parente Rege Joanne siniles tractatus super eiusmodi cessione initos fuisse constat. Posteaquam uero dictus jllustrissimus dux cum serenissima quondam matre sua in Transsijluania reuersus est, maiestas sua caesarea ad requisitionem et in gratiam Imperatoris Turcharum annuerat illi deinceps pacificam possessionem Transsijluaniae solius relinquere, nec habuit maiestas sua caesarea cum illo ex eo tempore alios tractatus, quibus illi spem fecisset quicquam extra Transsijluaniae concedendj uel permittendi, praeter tractatus iuduciarum, quas maiestas sua caesarea cum illo semel atque iterum pepigit, hac conditione, ut alterutra pars durantibus iuducijs id retineret, quod tenuisset ea ipsa die, qua iuduciae firmate essent, sed condiciones iuduciarum que ad unum atque alterum annum facte sunt non ita obligant, ut ijs etiam expleto iuduciarum tempore standum sit, ut pactis, que in perpetue pacis tractatibus fieri solent. Cum ergo Transsijluania sit prouincia amplissima et locupletissima et potior multis

alijs preclaris ac magnis principatibus, et nominatim Oppoliensi et Rattiboriensi ducibus, quos olim ut supra dictum est illustrissimus dux acceptauerat, qua antiquitus etiam Regum Hungarie filij cum dignitate solebant esse contenti, et maiestati suae caesareae nimis graue futurum esset, se ipsam ac serenissimos liberos suos et sacram Regni coronam tam ampla ditione quam hoc tempore ultra citraque Tibiscum obtinet priuare, ac quodammodo Regnum cum grauissimo eius periculo in duas partes scindere, id quod haud dubie postmodum ordines ac status Regni maiestati suae caesareae uitio daturi essent, ideo maiestas sua caesarea aequum esse censet, quod saepedictus illustrissimus dux contentus sola Transsylvania, reliquam ditionem omnem in Hungaria sitam in qua profecto (quod pace dominationis suae illustrissime dictum sit) nonnulla loca contra omnem rationem et aequitatem erepta detinet, maiestati suae caesareae ac eius haeredibus et successoribus Regibus Hungarie pro se et suis haeredibus libere cedat atque dimittat, idque ut faciat publice pacis et tranquillitatis causa, quam in eiusmodi confusione et commixtione ditionis, que nunc est, seruare difficilimum foret, caesarea et Romanorum Regia maiestates benigne requirunt.

Quod si fecerit, maiestates suae confidunt stabilem et firmam futuram esse pacem, atque non minus ipsi illustrissimo duci quam caesareae Regieque maiestatibus ac uniuerso Regno utilem. Et hoc casu maiestas sua caesarea concedet ei tanquam duci vel principi Transsylvanie et haeredibus eius masculis in ipsa Transsylvania liberam et plenam auctoritatem et potestatem, uel pro se retinendi uel fidelibus suis subditis donandi et conferendi bona, quae successu temporis ad fiscum deuoluentur, dummodo nihil alienetur ex ijs bonis, quae antiquitus et iure ad coronam Regni spectant; item causas dijudicandi et iudicata executioni demandandi, cum alijs functionibus solitis et principi ac duci competentibus.

Caeterum cum maiestas sua caesarea per huiusmodi tractatus nequaquam cogitet Transsylvaniam a corona Regni Hungarie, cuius semper fuit atque etiamnum est et in

posterum esse debet nobilissimum membrum, omnino separare, sed potius cum eo perpetuo coniunctum manere cupiat, aequitas ipsa suadet et necessitas etiam exposcit, quod illustrissimus dux et haeredes ac successores eius masculi maiestati suae caesareae ac successoribus suis Hungarie Regibus in signum recognitionis pro ipsa Transsylvania in perpetuum debito fidelitatis et subiectionis iuramento astricti sint, et tanquam subditi ac membrum maiestati eius caesareae ac dictis successoribus suis ipsique corone ut domino et capiti in omnibus Regni necessitatibus pro conseruatione et defensione eius fideliter assistant, prout uiceuersa maiestas sua caesarea et successores eius Reges Hungarie ipsi illustrissimo duci et dictis haeredibus suis ac saepedictae Transsylvanie tanquam subditis et preclaro Regni membro benigna et paterna cura, protectione et defensione nusquam sunt defuturi.

Praeterea maiestas sua caesarea sibi ac suis successoribus Hungariae Regibus uult saluum et reseruatum esse jus succedendi in ipsa Transsylvania sine omni impedimento et contradictione, in euentum (quem Deus prohibeat), quo ipse illustrissimus dux Joannes Sigismundus sine legitimis filijs masculis decesserit, aut quodocunque posthac in posteris et descendentibus eius lineam masculinam deficere contigerit, ita tamen ut maiestas sua caesarea ac successores maiestatis suae Reges Hungarie superstitibus filiabus de honesta et decenti dote pro dignitate ipsius illustrissimi ducis provideant.

Quaecunque uero hoc modo ex utraque parte concludentur, maiestas sua caesarea pro maiore robore et firmitate per ordines et status Regni sui Hungarie approbari et ratificari curabit, id quod etiam illustrissimo duci ut fiat itidem ab ordinibus ac statibus Transsylvanie curandum erit.

Postremo quoad matrimonium ipsius illustrissimi ducis, quo sibi iungi optat unam ex serenissimis filiabus maiestatis caesareae res ita se habet, sicuti oratori ipsius illustrissimi ducis nuper demonstratum fuit, quod scilicet quaedam ex ipsis serenissimis caesareis filiabus iam sint elocate et promissae alijs principibus, reliquae uero firmissimò

proposito decreuerint inupte manere, easque ab huiusmodi suo proposito nulla ratione dimoueri posse, caeterum ut manifeste cognoscat illustrissimus dux Joannes Sigismundus maiestatem suam caesarem propensam esse, ut sibi dominationem eius illustrissimam propiore affinitatis uinculo iungat, ipsa caesarea ac Romanorum Regia maiestates cogitabunt et omnem operam dabunt, ut saltem aliquam ex neptibus uel alijs consanguineis maiestatum suarum uxorem consequatur, qua in re maiestates suae quicquid effecerint, dictum Illustrissimum ducem primo quoque tempore certiore facient.

Et haec uisa sunt sacratissime caesaree maiestati ad responsum et articulos per prefatum oratorem illustrissimi ducis propositos replicanda, quae cum sint per se aequitatis et rationi consentanea et ex singulari benignitate et clementia caesariae maiestatis perfecta, non uidetur dubitandum quin orator nomine dicti illustrissimi principis et domini sui iisdem obsequenter sit aequieturus.

Decretum per sacratissimam caesarem maiestatem Viennae 18. Julij 1563.

Kivül: Exemplum decreti sacratissime caesariae maiestatis pro oratore filij regis Joannis.

(Egykoru másolata a bécsi cs. titkos levéltárban.)

LEVÉLTÁRI ADATOK

a XVI. és XVII-ik

század történetéhez.

XIX.

Inczédi Pálnak Nagyságodhoz mint kegyelmes Urához alázatos supplicatiója.

Kegyelmes Uram, alázatosan jelentem Nagyságodnak, Kapi György Uram egy Trifó Istók nevű szakácsinasa lézzeg széljel, ki küllővári fi volt, most már Nagyságotok kegyelmességében van.

Nagyságodnak, kegyelmes Uram, könyörgök alázatosan, méltóztassék nekem és feleségemnek örökösön s legatariusinknak is kegyelmesen conferálni, talám valami hasznát vehetném, ha állandó lenne.

Nagyságod kegyelmességét alázatosan megszolgálom.

N. K. V. V.

Ráírva Apafi kezével: Fiat Albae, 23. Octobris 1686.

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében.)

XX.

Nos Michael Apafi Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: Quod Nos cum ad nonnullorum fidelium Dominorum Consiliariorum nostrorum sigularem in conspectu nostro propterea factam intercensionem, tum vero attentis et consideratis fidelitate, fideliumque servitorum suorum meritis, Generosi Pauli Inczedi de Várad, quae ipse a tenera ferme iuventute sua Principali lateri nostro adhaerens, in omnibus fortunae nostrae vicissitudinibus, prosperis aequae ac adversis, illibata fide ac constantia, animique dexteritate fideliter exhibuit et impendit, ac imposterum quoque in eo, quo Praefecturatus nostri fungitur munere, aliisque nostris, ac Regni hujus nostri negotiis laudabiliter exhibiturum et impensurum minime dubitamus; Volentes itaque eundem Principali munificentia nostra condecorare; Providum igitur jobbationem nostrum Stephanum Triffo, alias ad Castrum nostrum Küllőváriensem pertinentem et inservientem, verum mutato residentiae suo loco, incertis sedibus vagantem, ex Principali potestatis nostrae plenitudine, cum cunctis suis posteritatibus, rebusque mobilibus universis, memorato Paulo Inczedi, ac per eum Generosae Dominae Catharinae Lipcsei, consorti suae, ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, ac etiam legatariis, cum toto jure nostro Regio clementer dedimus, donavimus et contulimus, prout damus, donamus et conferimus jure perpetuo et irrevocabiliter, Salvo jure alieno. Harum nostrarum majoris et authentici Sigilli nostri munimine roboratarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in Civitate nostra Alba Julia, die vigesima tertia Mensis

octobris, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Octuagesimo Sexto.

M. APAFI m. p.

(P.H.)

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében.)

XXI.

Nos Michael Apafi Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Hogy Nemzetes Várad Inczédi Pál Praefectus hívünkhöz, törvényes táblánk hites Assessorához és Fiscalis Dézmáink Arendatorához ő Kegyelmehez fejedelmi kegyelmességünket akarván mutatni alvinczi majorkodtatásának elősegállításában is, ő Kegyelmeének inkább (ki egész minden idejét a mi udvarunkban continuuskodván szolgálatunkban tölti el, mint a kiknek szolgálatjokkal vagy semmit nem, vagy keveset élhetünk) kívánván kedvezni, azért Fejérvármegyében Karna nevű alvinczi jószágunkbeli falunak határán lévő karnai Opra Simon nevű megholt jobbágyunk rétféjélét, az maga említett Praefectus hívünk ő Kegyelme rétféj szomszédságában, cum sua latitudinis et longitudinis circumferentia antiquaque limitis dimensione, specificált Inczédi Pál hívünknek cum libera disponendi facultate, és ő Kegyelme által Nemzetes Lipcei Kata asszonnak, az ő Kegyelme házastársának, két ágon lévő ő Kegyelmeeknek maradékjoknak, legatariusoknak, successoroknak örökösön és meg-hihatatlanul adtuk, ajándékoztuk és conferáltuk; az minthogy adjuk, ajándékozzuk és conferáljuk ez levelünk által. Továbbá is kegyelmességünkkel éltetni méltónak itélvén ő Kegyelmet, az említett karnai határon ha jobbágyink szükségektől viseltetvén szántóföldeket és réteket zálogosítottak el eddig, vagy ennekutána vetnének valakinek zálogban, depositis deponendis hogy akárkitől mind magának válthassa ki és bírhasssa s colálhassa titulo pignoris praedeclarált Inczédi Pál hívünk ő Kegyelme, az aránt való just és facultást engedünk ő Kegyelmeének, az minthogy engedünk is praesentium per vigo-

rem. Parancsolván alvinczi udvarbiráinknak, rationistáinknak és egyéb tiszteinknek, mostaniaknak és következőknek kegyelmesen és igen serio, látván ez donatiókat, a specificált karnai határban lévő ő Kegyelmeének ajándékozott rétünk dominiumában semmi időben ne háborgassák sem magát, se praescriptusit. Annuentiánkat is így értvén, titulo pignoris szántóföldeket és réteket jobbágyinktól csak ő Kegyelmeeknek szerzeni és az elzálogosítottatottakat is ő Kegyelmeeknek reocupálni praemisso modo megengedjék. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum in arce nostra Fogaras, die nona Mensis Aprilis, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo octuagesimo nono.

M. APAFI m. p.

(P.H.)

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében.)

MURÁT PASA LEVELE RÁKÓCZI ZSIGMONDHOZ S ENNEK VÁLASZA ÉS AHMET SZULTÁN LEVELE.

(Az vezér murát passa levele Rákóczi Sigmondhoz és az erdélyi Statusokhoz magyarul, melyet Horváth Márton quam privatus követ hozott Nándor-Fejérvárról, hogy Rákóczi Zsigmond az erdélyi fejedelemséget cedálja Homonnai Druget Bálintnak, kinek Bocskai testamentumában hagyta.) (1607.)

Az szentséges Jézus hiti követői közül való fő ur és veled egyetértő fő rendeknek uraknak gondviselője. Adja Isten minden dolgaidat szerencsésen vihessed véghez. Szerelmes barátunk Rákóczi Sigmond, adjon Isten sok jó egészséget. Minden tisztességes barátságunkhoz illendő köszönetünket, szolgálatunkat ajánljuk.

Ezt akarom értésetekre adni, hogy az mely leveleteket Constantinápolyban embe-
retek által küldöttetek volt, értettük abból az leveletekből, hogy az jó emlékezetű Bocskai István király ez világból kimult. Értjük azt is azon leveletekből, hogy az erdélyi uraknak, az hatalmas régi győzhetetlen császár-

roknak athnamé levelek volna, hogy valakit szabad akaratjok szerint uralni akarnának, azt választhassák. Ez így lévén, azok szabad akaratjok szerint közönséges választásból írják, hogy Nagyságodat választották volna. Ezeknek választásokból Nagyságod is Erdélynek választott fejedelme, és az hatalmas császár köntöséhez ragaszkodva az hatalmas császár igaz hive vagy. Ezenkívül is pedig Nagyságodnak minden kívánságos dolgait megértettük. Kedves atyámfia barátom, igaz kívánságod helyén vagyon, igaz, hogy ennek-előtte az régi hatalmas császároktól az erdélyieknek erről athnamé hitlevelek volt, de az hatalmas császárhoz, az erdélyiek kardot vonván, elbontották azt az athnamé hitlevelet és Erdélyt német kezébe adták, hanem Bocskai István király Erdélyt fegyverével, szablyájával vette meg mind Magyarországgal együtt, kiért az hatalmas császár ez Bocskai Istvánt sok jó szolgálatjáért, az hatalmas császár előtt való becsületiért az magyarországi királyságra és az erdélyi fejedelemségre koronával idvezlőtte, zászlójával, botjával egyetemben, és az hatalmas császárral és az otthmán nemzetséggel ilyen végezése, kötése volt, hogy ellenségünknek ellensége lészen, barátunknak barátja. És az hatalmas császár is hűséges szolgálatját vévén, viszont azt fogadta, hogy minden kincsi-vel, hadával, szükségének idején megsegíti, nem hagyja, sőt mikor az hatalmas császár képét az királyságra megkoronázta, oly végezésünk volt véle, hogy valakit ő maga helyett utánna királyságra választana, hagyna, az korona annak kezénél maradna, ki szintén olyan hűségesen szolgálna az hatalmas császárnak, mint szinte maga. Mely dologról Bocskai István király közt és a mi boldog emlékezetű Istenben elnyugodt Mehmet passa atyánkfia közt hitlevél is költ volt. Az én szerdárságomnak eleén is levéllel, hittel közöttünk ezt megerősítettük, az hatalmas császárnak is ezt értésére adván kegyelmes választétele volt, hogy valakit hagyna helyébe, az lenne király. Annak pedig testamentoma szerint az királyság Homonnai Bálintnak hagyatott. Mi is ezt az hatalmas császárnak értésire adván, hogy Homonnai Bálintnak, mivel ez botot, zászlót, szablyát és a császári

öltözetet megküldtük, az hatalmas császár tőlünk jó neven vévén helyén hagyta. Az hatalmas császár ujjobban mostan Homonnai Bálintnak szablyáját és császári katányát kegyelem athnamé levelével egyetemben megküldte s nálunk vagyon, melyet ennek-előtte is értésére adtunk volt Nagyságodnak. Az mi szónk, akaratunk mégis ugyanez, hogy az erdélyi urak, magyarországi fő rendek, Homonnai Bálinttal Nagyságodat megbékéltessék, kiről ha az két országnak mi hozzánk levele jó, mi is mindeneket helyén akarunk hagyni, ha pedig meg nem békélhették, nyilván való dolog légyen nálatok, hogy az hatalmas császár paracsolatja szerint az Bocskai király testamentoma szerint véghez kell a dolognak menni, és az hatalmas császár parancsolatját kell fogadnotok. Az ur Istennek nagy kegyelmességéből kedves barátom Rákóczi Sigmund, sok időket láttál, sok jót, gonoszokat értél, eszes ur és tanácsos ember vagy és főur vagy, cselekedjél oly jót, hogy háborúságra ne menjen és köztetek vérontás ne támadjon, ebből a szegénység ne romoljon, sőt az két ország között, az mint az békeséghez illendő, mindenben azon törekedjétek. Istenért kérek, az királyságnak hagyj békét, kiváltképpen azért, hogy ti köztetek Homonnai Bálinttal atyafiság és fiaság vagyon, s így a régi köztetek való köteles atyafiságot kevés dologgal fel ne bontsátok, hogy ennek megbántása miatt sok háborúságtok ne következék, sőt inkább az ti jó gondviselések alatt az hatalmas császár kegyelmességéből a ti házatoknak s országtoknak minden jó megmaradást szerezzetek, és Homonnai Bálinttal úgy végezzétek, hogy a mint szintén az előbbi fejedelem magyarországi király lévén, Nagyságod is erdélyi gubernator, az hatalmas császárnak így szolgáljatok. Reménlem, hogy ő is ez szerint kész cselekedni, mivelhogy az királyságnak széki s székes helye az hatalmas császárhoz ufolag hajlott, Magyarországon vagyon, ezt pedig voltaképpen egynéhányszor megirtuk Nagyságodnak. Kérjük s intjük Nagyságodat, hogy mi tőlünk Nagyságodhoz küldött követünket Aly afendit ne késleltesse Nagyságod, hanem minden barátságos és az hatalmas császár parancsolatja szerint való jó válaszzal bocsás-

sa hozzánk, és valaminémü dolgaid vagyon; adjad értésünkre általa. Mindennemü rendeknek Erdélyben, uraknak, szász uraknak és székelységnek köszönetünket és jó akaratunkat ajánljuk, kérjük és intjük őket, hogy országokat mindennemü háboruságtól csendességre fordítsák és mindenekben az hatalmas császár parancsolatjához tartás magokat és az ellen semmiben ne ellenkezzenek, hanem ha az hatalmas császárnak igaz hivei, a kit az hatalmas császár mutatott és választott, ahhoz hallgassanak, hogy csendességben és békeességben maradhassanak; mert ha az hatalmas császár parancsolati ellen rugodoznak, mind magoknak s mind országoknak romlására lépzen. De legyenek azon, hogy a szegény megnyomorodott község, szegénység ennél is jobban meg ne nyomorodjék, hanem helyen maradhasson. Jusson eszékbe ennekelőtte a hatalmas császároknak kegyelmes gondviselések alatt mely csendesen s békeességben volt az országok, annakutánna pedig az háboruságból minémü pusztulások következett, minékünk előszámlálnunk nem szükség, jól tudják ő magok. Ehhez képest ezután való dolgokról gondolkozhatnak, ha az hatalmas császár ellen való fegyverfogás avagy békeesség, nyugalom kellessék, lássák.

Kedves barátom Nagyságod Homonnai Bálinttal atyafiak vagytok, valamelyitek az fejedelemségben marad, minékünk nincs ellenünk, csakhogy köztetek háboruság ne induljon, és az ti köztetek való háboruság miatt az ország és a község ne romoljon, hanem valamint s valahogy az két országnak akaratjából megigyenesejdetek, vagy ő avagy Nagyságod egyiteknek a fejedelemség kívánásnak békét kell hagynotok. De mi arra intjük Nagyságodat és szeretettel kérjük, hogy egymást értsétek úgy mint szintén Bocskai király idejében az hatalmas császárhoz igaz szolgálattal, barátsággal voltatok, hogy ez ti jó barátságtok alatt mind a két ország csendességben maradhasson, egyéb jó akaratotokat mi nem kívánjuk, csakhogy az hatalmas császárnak, az mint ezelőtt hogy hivek voltatok, ezután is hivek légyetek és köztetek háboruságot ne szerezzetek. Bocskai István mindnyájotoknak közönséges fejedelmek volt, és az ő testamentomának hely-

ben nem maradása az hatalmas császár előtt illetlen, sőt azt ugyan nem is várjuk töletek. Így értse Nagyságod. Isten velünk.



Nagyságos passa! Az ur Isten Nagyságodat szerencsésse tegye és minden dolgai-
ban megáldja, minden igyekezetit jóra fordítsa és kedvessé tégye az hatalmas császár előtt.

A Nagyságod levelét, kit most utólszor a portáról jött emberünk által nekünk küldött, megértettük. Az mi nézi az én állapotomat és ez országban fejedelemségre való választásomat, mint volt és lőtt, arról Nagyságodnak ezelőtt is bőven irtunk és izentünk, kiről most is azt a választ tehetjük, hogy ez az ország csak azt uralja, az kit ő maga szeret és választ, nem is távozik el a boldog emlékezetű császároknak kegyelmességétől, holott régen szultán Szulimán idejétől fogva való athnamé levelek vagyon az ő igazságokról, nem is vettették ők azt el soha semmi időben, mindennyi változásban is, az mint Nagyságodnak eleiben adták. Meglátja azt Nagyságod, hogy annak az embernek nem sokára mind Nagyságod előtt, s mind az hatalmas császár személye előtt megfeketül az orcája a ki azt adta Nagyságod eleiben, hogy Erdélyország azt akkor vettette el, mikor az némethez állott, mert ha Nagyságod megtudakozza, soha az erdélyi urak, nemesség, miolta az hatalmas császárok köntöséhez ragaszkodott János király idejétől fogva el nem szakadott az hatalmas császár hűségétől, lehet, hogy egynéhány ember visszát vont és imide amoda pártolkodott Sigmonddal együtt, mint szinte most is az hatalmas császár birodalmában is, vagyon gonosz ember ugyan a török nemzetség között is, ki az közönséges jóhoz nem tartván magát az hatalmas császár országát pusztítja és külön is ért Nagyságodtól. Itt is ez országban lehet valami rég hogy másfele tartott az hatalmas császár hűségétől, de azért az országnak jobb része ugyan az hatalmas császár köntöséhez ragaszkodott mindenkor. Kiről megemlékezhetik Nagyságod mostan utólszor, mikor Báthori Sigmond az ő ifju értelméhez képest eltávozni akart volna az hatalmas császár hűsége mellől és látná, hogy

azt különben véghez nem vihetné, az erdélyi fő urakat és nemeseket mind levágatta, az kik tudták a felséges császárnak mind kegyelmét s mind birodalmát mennyire terjedjen. Azután osztán mikor az országnak támaszát ledöjtötte, úgy esett német keziben az ország, melyet a német is soha békeségben nem birhatott, hanem kifutottanak az hatalmas császár hivei ez országból és az fényes portára mentenek és onnét is a németre csatáztanak az hatalmas császár soldján, ott is az ő szabadságokat az hatalmas császártól megnyerték, sőt ugyanazon hatalmas császár hivei választották Bocskai Istvánt is fejedelemmé. Mely Bocskai István ha Nagyságod jól végére mégyen, ennek az háboruságnak kezdetiben Szinán Passa idejében szakasztotta volt el az Erdély országot az hatalmas császár hűségétől és ő vágatta volt le Sigmonddal a nagy urakat, fő népeket, most is mikor halálához közel volt, ugyanazt mondotta, hogyha meg nem halna, szolgálni akart a keresztyénségnek, kit mi az fényes portán is mind igazán megmutattunk és el is hitettünk, hogy ez különben nem volt. Az Erdély hatalmas császár hivei azért látván azt, hogy megszánta volna Bocskai István, bűnét és ismét az fényes portához ragaszkodott volna, úgy mentenek Tömösvárhoz melléje és azok enyét lett Magyarország fejedelme; kit mikor az erdélyiek megvertének volna, úgy hajlottanak meg szabad akaratjuk szerint Bocskai Istvánhoz, nem fegyverével vötte az, mint Nagyságod írja, mert ha úgy kellett volna lenni, soha Erdélyt Bocskai István meg nem vehette volna, ki-ről elég bizonyosság a budai Ally passa, holott ő az ő hadával itt Erdélyben Segesvárat szöcsekre, vargákra, szabókra megszállván, semmit nem tudott néki mivelni, hanem csak szegyenére kellett volna elmenni alóla, ha az erdélyiek magok között minden jóra nem vitték volna a békességet. Azért itt a Bocskai István testamentumának semmi helye nincsen, mert miképpen az hatalmas császárok testamentumban soha sem ecscsének, sem bátyjának nem hagyhatják az birodalmat, hanem csak az tulajdon édes fiának marad az birodalom. Azonképpen az német császár is, minthogy nem hagyhatja egyik atyafiának

is az ő országát, mert hatalma nincs reá, szinte így is Erdély szabad ország lévén és eleőtől fogva az hatalmas császár hűségét tartván, az ő hatalmassága athname levele tartása szerint csak azt uralja, a kit ő választ, hogy ha azért országunkkal együtt az mi hűségünket az hatalmas császárnál elővési Nagyságod, igaz dolgot cselekszik, mert mi egyébre immár semmire nem nézünk, hanem csak az hatalmas császár fényes portájára, kinek mind magunkat, mind országunkat igaz hűséggel kötelezzük. Az mi peniglen az Homonnai Bálint királyságát nézi, ki felől Nagyságod nekünk ír, én felőlem bár király légyen, mi az erdélyi fejedelemséggel megelégedtünk, kit az Istennek akaratjából és jóvoltából az hatalmas császár után nem bárdunkkal, hanem ország választásából vettünk. Az kik peniglen karddal, vérontással igyekeznek fejedelemséget venni magoknak, azokat az ur isten soha meg nem áldja. Mi most mind országostól szép csendességben vagyunk és az hatalmas császár nevét áldjuk, az ki az szegény népnek mi alattunk és mindenütt ilyen szép békességet szerzett, ki enyét nyugalomban és csendességben vagyunk. Nagyságod is azért azon igyekezzék, hogy egy emberre való tekintetbe egy országot az hatalmas császár hűségétől el ne szakaszson ideiglenesen. Küldtük pedig Nagyságodhoz az mi hű szolgánkat, Hatvani Sigmondot, kitől szóval is izentünk, kinek Nagyságod is higgye meg szavát.



Az hatalmas győzhetetlen első Zultán Ahmet császárnak írott levele magyarul, melyet Rákóczi Sigmond Urunknak ő Nagyságának küldött az erdélyi fejedelemségről Gyula-Fehérvárra Mustafa Aghától fő kapucsi passáitól bottal, zászlóval együtt. Anno 1607. 22 Febr.

Ez feljül megíratott cimerünk és pecsétünk kegyelmességünknek és felséges hatalmas birodalmunknak jele, kit levelünkben írva küldünk szokásunk szerint, amaz nagy hatalmu, örökkévaló, dicsőséges, boldog Istennek nagy kegyelmességéből erre az győzhetetlen birodalomnak székiben ültetvén és abban minden boldog és számlálhatatlan sok jó szerencsékkel megáldotván, napkelettől

fogván mind napnyugotig köztünk való nagy sok birodalmakat és országokat meghajtván és azokban lévő sok népeket, nyelveket és nemzetségeket aláánk adván. Azokon kívül pedig birodalmunk székeiben lévő sok országokban lakozó nemzetségek között való barátink jó akaróinkhoz tartozó kegyelmességünket, Istennek szent segítsége és vezérlése által azoknak szivek úgy igazgattatván és elméjük úgy vezéreltetvén, fényes portánkat oly nagygyá és méltóságossá tette, hogy azok közül valakik hozzánk folyamnak, kegyelmességünkben meg nem fogyatkozván minden kívánságok szerint való jó válaszzal bocsáttatnak vissza, valamint az mi hűtünknek vallása tartja, és az Isten szent akaratját, valamint írásunkban megjelentette, abban magunkat erősen megtartván ő szent felségének velünk való jótételiről sok hálaikat tudunk adni.

Mely mi Istentől adatott méltóságos nagy állapotunkhoz ez illik, hogy valakik mi hozzánk egy tökéletességgel és barátságunkhoz folyamnak, azoknak minden időben segítséggel légyünk, valamikor szükségek mutatja ez egész földre Istentől minden teremtett embereknek, kiváltképpen pedig azok között, minthogy régtől fogván ez mi birodalmunkhoz minden hűségét és jó szomszéd-ságát mutatta, s ide is hallgatott Erdélyországa és minden benne való urak, az mi üdvözült lelki őszüktől és boldog emlékezetű atyánktól szultán Szulimántól adatott hitlevelek szerint, mindazótától fogván azoknak hitek és idejekben adatott frigykötések egy tökéletességgel és igazsággal helyben megtartatván, és erejekben mi is hasonló igazsággal és tökéletességgel megtartunk.

Ennekelötte pedig az mi császári méltóságunktól és fényes portánknak kegyelmességéből Erdélyországnak és Magyarországnak királyságát Bocskai Istvánnak rendelvén, ki ez árnyék világból az más világra költözvén, az kimult királynak tanácsai, fő rend szolgálai és a magyar uraknak tősgyökeres fiai, vitézli népe és az egész országnak mindenféle rendi és az mi fényes portánkhoz, diván házunkhoz igaz hűséggel hallgatók, magok között gyűlésekben megegyezvén, az szent nazareti Jézusnak vallásában

igaz és az egész keresztyénségben is hirrel névvel tündöklő Tekintetes és Nagyságos Rákóczi Sigmond az melly dolgodhoz kezdettél, Isten tégyen jó szerencsésé.

Mivelhogy az mi diván házunkhoz és fényes portánkhoz néhány időtől hasznoson és igazán szolgáltál, vitézségedben, igazságodban, vigyázó gonviselésedben és hitednek, hűségednek megtartásában semmi fogyatkozás nem találtatott, annak az hűlevelünknek tartása szerint, az melyet az megholt István királynak adtunk volt, hogy valakit utánna fejedelemnek javallana hagyni maga helyében, az lenne, kinek tökéletességét és igazságát, melyet császári méltóságunkhoz megmutatott, ahhoz képest hitele lévén nálunk szavának, mint szintén magának éltében, most is azonképpen fő botunkat és kegyelem zászlónkat az számára küldöttük, hogy az enyét ő felsége helyett király és fejedelem légyen.

Az magyar uraknak szeri és fő rendi, az mint immár ide tudunkra adták és leveleket küldöttek, az magok kívánsága szerint, mi is mind botot, zászlót és hitlevelet az erdélyi fejedelemségre, magyarországi királyságra az Ramazzán hónapnak hatodik napján ezen levelünk erejével adtuk és engedjük, hogy ennekutánna az felséges Bocskai Istvánnak helyében Rákóczi Sigmond királlyá, az egész magyar nemzetségnek és Erdélynek fejedelme, gondviselője légyen. Valamint az mi boldog emlékezetű és üdvözült lelkű őszüktől Szulimán idejében frigy és hitlélvél köttetett közöttünk, azon hozzánk való hűséget ennekutánna öregbiteni igyekezzen. Az mi méltóságunk jó szerencséjére minden dolgaidat egy tökéletességgel igazgatván, barátinknak barátja, ellenségünknek ellensége igyekezzél lenni.

Es így Erdélyországnak és Magyarországnak tartományának minden főkapitányi és minden főurak, tisztviselők és az országnak minden rend népei, lovag és gyalog vitézli népek és az egész községnek egyessége, azoknak mind kicsinye, nagyja, mind fejenként magoknak fejedelmeknek ismerjenek és királyoknak tudjanak. Parancsolatod és szód, hagyásid ellen ne rugodozzanak és minden visszavonás nélkül, mint fejedelmeket becsülvén, hozzád hallgassanak.

Viszontag azok közül minden rendeket, kegyelmességet, igazságot érdemek szerint való becsületet tartván, az országnak és minden benne valóknak kegyelmes gondviselőjének találtassál lenni. Ezek így értessenek,

nek, és ehhez is tartsák minden rendek magokat.

Légyen Isten áldása mindnyájunkon.

Költ Landor Fejérvárat.



EGY UTI NAPLÓ.

(1815—1817.)

Közlő: K. Papp Miklós.

Ez uti naplót ma olvasva — érdekes összehasonlitásokat lehet tenni az akkori Európa és a mai között, s különösen a Napoleon óriási kalandjai után.

A szerző (egyik erdélyi hazánkfia) sok becses dolgot jegyzett fel, melyeknek még ma is hasznukat lehet venni, — különösen a monumentumok feliratait szorgalommal gyűjtötte.

* * *
1815.

(Oktober.)

Motto: De cent peuples fameux j'ai vu les loix et les moeurs.

Rochefort.

6-a Indultam ki Kolosvárról és háltam Kapuson.

7-a Délre érkeztem Hunyadra és ott háltam.

8-a Indultam Hunyadról és háltam Feketetón.

Magyarország.

9-a Ebédtem Nagy-Báródon, háltam Élesden, a hol Gróf Battyáninak szép udvara van.

10-a Délre érkeztem Nagy-Váradra, hol ebédelvén megjártam a pápista püspök nagy palotáját és a két oláh püspökökét is.

11-a Regényben ebédtem és háltam Karczagon, hol mint a Nagy Kunság nevezetes városában a palatinus (igy) egy oszlopot emeltek a kunok illy inscriptioval:

Jósef főherczegnek

Magyarország

Nádor Ispánjának

1809.

12-a Török-Sz.-Miklóson ebédtem és háltam a Tiszán tul Szolnokon, mely egy szép kis város és só depositorium van benne.

13-a Abonyban ebédtem és háltam Czeglédben.

14-a Soroksárt ebédtem és háltam Pesten, mely igen gyönyörűséges nagy város és Budától, mely a palatinus residentiája, csak a Duna választja el egy 54 hajókra épített mesterséges hid által.

15. Itt maradván, Pesten megjártam a Museumot és botanicus kertet, mely igen szép és gazdag. Délután megnézegettem az Universitás épületét és a Wachs praeparaturai Cabinetot, mely igen remek munka. A Cazármát is megjártam, mely ropant nagy 4 emeletű épület, és építtette II. Jósef császár.

NB. Ez nap éppen vasárnap lévén láttam a reformatum templomban az Anhalt Bernburg és Schaunburgi herczeg asszonyt Herminét, a palatinusnét, a ki szép és vidám ifju asszony. Ekkor itt praedikáltott Kleiman, a bécsi reformatus 2-ik pap.

16-a Ujjonan Pesten maradván, általmentem Budára és a palatinus házait, mely egy dombon a Duna partján lévén építve, gyönyörűséges ellátás van belőle a térségre. Ezen palota valóságos királyi gustus. Innen felmentem a Plugsberg vagy Sz. Gellért hegyére, melynek tetején van a csillagvizsgáló torony. Felsőes ellátás!

17-a Pestről kiindulván Budán keresztül, ebédtem Veresvárt és délután 4 órára megérkezvén Nezmélybe, melyet csak a Duna választ el Komáromtól, itt általcsónakáztam Szöcs Józseffel és estvig ezen erősségnek megnézegetésével töltöttük időnket.

18-a Győrbe délután 3 órára érkezvén itt megháltam, van ez a szép és Kolozsvárhoz hasonló város a Rabcza és Rab folyóvizeinek Dunába való szakadásoknál. Várait sok helyt lerontották a francziák, a házok oldalaiba lőtt ágyugolyóbisok még most is tartatnak emlékezetül.

19-a Hochstras, Wieselburg, Rogendorf és Altenburg falukon, ugy a Dunán is ismét a repülő hidon keresztül estvére megérkeztem Posonyba, melly igen szép nagy város a Duna mellett és vára egy hegyen van, melly az elégésétől fogva nincs befedve. Innen ismét vissza kellett a Dunán keresztül jönnünk a hidon, minthogy Sitznek Fischamentben dolga volt.

20-a Indultam Posonból és 10 órára érkeztem a Magyarország utolsó falujába, vagy is az austriai Granitzra Wolfsthalba, mellynek fele Magyarországhoz, fele pedig Austriához tartozik.

Jegyzés Magyarországról: Erdélyből jövet egész Pestig csupa pusztaság és sivatag homokból áll. Pesttől fogva Bécsig mindenütt jó ut és gyönyörű kedveltető helységek és fogadók vagynak.

Austria.

21-a Heinburgon keresztül, melly egy szép kis kerített város és a mellyben délelőtt 10 órakor frustukolván, történetből láttuk a volt nápolyi királynak Muratnak feleségét Karolina Annunciadat, Napoleonnak testvérét. Innen tovább menvén ebédtem

Fischamentbe. Itt megnéztem egy mesterséges gyapot fabrikát, melly 3 emeletű épület, mindenikben dolgoznak és mégis csak egy kerék mozgatja, 422 emberek dolgoznak benne. Innen kiindulván délután, estvére megérkeztem

Bécsbe. Itt ez nap vasárnap lévén elmentem az Augustinusok templomába, melly van a József piacza mellett. Itt láttam az Albert herczeg feleségének Mária Christinának, a nagy Mária Theresiának leányának a legszebb olaszországi fejez márványból készült kriptáját. Ezen ábrázolatok vagynak márványból: 1) Az igazságot megkoszoruzva fákllya mellett vezet be két

gyermek a kriptába. 2) A jószivűség pedig egy elalélt öreget karján vezet és szomoruan mennek mindnyájan bételé. A kripta fronspiciuman ez van írva arany betűkkel:

Uxori Optimae.

Albertus.

22-a Megjártam a Sz. István templomát, a Brigitten Aut és az Augartent, mellyek mind a Leopoldstadton kívül vagynak a nagy Duna mellett. Az Augarten kapuján ez az írás olvastatik:

Allen Menschen

Gewidmeter

Lustigungs Ort

von

Ihrem Schaetzer.

Ugyancsak ez nap voltam a császári bibliothecában is, melly van a József Platzon; ebben mindenféle jó kiadású könyveket meg lehet találni. Kezdette ezt gyűjteni és ezen épületet ezen végre fordítani VI. Károly császár, és azután az ő leánya Mária Theresia is igyekezett szaporítani, végre József nagy számmal gazdagította és a publicum hasznára megnyitotta. Áll ezen theca mintegy 300,000 darab nyomtatványokból és 12,000 manuscriptumokból. Ide minden nap és minden embernek szabad bemenetele van olvasás végett. Az épület 3 emeletű. Az inscriptio rajta ez:

Carolus Austrius D. Leopoldi. Aug. F. Aug. Rom. Imp. P. P. Bello ubique Confecto. Instaurandis, fovendisq; litteris avitam bibliothecam ingenti librorum copia auctam amplis extractis aedibus publico commodo patere jussit.

Alól pedig a két ablak közt e van írva: Josephus II. Rom. Imp. et Maria Theresia Mater. AV.CQ. fundamentorum, et fornicum substructiones restaurari jusserunt.

CIOIIOCCLXIX.

23. A Glacien körüljártam a várost, és az Alster Vorstadtban megnézegettem az ispotályt, mellyet József építtetett. Inscriptiója ez:

Saluti ac Solatio

aegrorum

Josephus II-dus

M.D.CCLXXVII.

24-a Megjártam a Burgot és a József

piaczat, a hol láttam a József monumentomát rézből kicsinálva lóháton 13 lábnyi magoságra. Igen pompás és mellette mindég egy granatiros strasal. Ily inscriptio van rajta:

Josepho Secundo
Qui Saluti publicae
non diu
Sed totus vixit.

A másik oldalán pedig ez van:
Franciscus Rom. et Austr. Imp.

Ex Fratre Nepos
Alteri. Parenti
Posuit.

M.D.CCCVI.

25-a Voltam Aspernbén, melly egy kis rongyos falucska a Dunán túl, a hol 1809-ben nagy ütközet volt. A halmok most is látzanak.

26-a Megjártam az Universitást, melly egy 3 emeletű pompás épület, az inscriptioja ez: *)

27-a Voltam a Belle vedereben, mellyet herczeg Eugenius von Savoya építtetett volt és osztán a császárnak testálta. Gyönyörű kert van benne. Ezen épületben van a második emeletben a császári Bildergallerie, mellyben a képek oskolákra vannak osztva szobánként. Van 2 Venetianische Schule, 1 Römische, 1 Florentzianische, 1 Lombardische és 1 Bolognische.

Itt lehet látni Raphaelnek és Dönernek sok origináljaikat. Ez alatt van az alsó emeletben a földszinén az Ambrasel Sammlung is, ez is szép.

28-a Voltam délután a botanicus kertben, melly a Landstrassen jobbra van. Innen haza felé jöttemben a Belle vedere mellett lévő mezőn láttam egy nagy vadászatot, mellyen jelen voltak Rayner, a császár testvére, Albert herczeg, Eszterházi, Ludovica Leopoldina és Amalia herczegasszonyok is. Itt több nyul volt mint ember. Egy rakásra láttam hordatva 389 nyulakat, mellyeket azután felosztották egymás közt.

*) A felirat hiányzik.

29. Megjártam a herczeg Schwarzenberg palotáját, melly van a Wiedenen kertjével együtt.

30. Elmentem a reformatum templomba, melly van a Dorotheer Strasse a lutheranummal együtt. A katedra körül arany betűkkel e van írva: Seelig sind Gottes Wort hören und bewahren, ekkor prédikállott Kleiman.

31-a Az öreg superintendensnél voltam látogatni.

November.

1. Igen szép nyári napok lévén elmentem Laxenburgba, melly Bécestől 2 mértföldre esik, itt láttam

a) A Ritter Schlossot, melly egy kerítésben van és ezen körítést egy viz veszi körül. Közepette van egy iszonyu magos torony, mellyről szép időben Bécs és Magyarország felé szép kinézés esik. Ezen Schlossban külömb külömbféle mulató és ritkaságokkal megrakott szobák vagynak, mellyeket Neuklosterből vitetett oda II. Józseph császár. A kápolnabeli oltár igen szép remek munka kicsiny formában. Az ablakok mind festett üvegekből vagynak, mellyek 200 és 300 esztendőös festések. Legszébb ezen Schlossban a tömlöcz, melly ámbár alatt vagyon, de mégis úgy van készítve, hogy a bünöst csiga által fel lehet huzni az itélőszéki házba, mellynek közepén egy nagy kerek asztal van és ennek közepén dugja fel fejét a bünös, hogy az ítéletet meghallgassa. Ezen asztalra köröskörül e van írva: Discite justitiam moniti, et non temnere Divos.

b) A tömlöczben lelánczolva ül egy valóságos emberi formájú Ritter Templarius, a ki, midőn az ember feléje közelit, lánczait rázza. Ezen Ritter Scloss a szélesen kiterjedett és szép alékkal ékeskedő kertnek éppen a közepén vagyon. Szép még ezen kertben a Diánna temploma is. Itt ebédelvén, délután Conrad Sturmon keresztülmenvén estvére érkeztem meg Badenbe.

(Folytatása következik.)